

מבוא לסוציולוגיה-סיכום מאמרים: גופמן – הצגת האני בחיי היום יום

ראו: מבוא לסוציולוגיה – סיכומים

הקדמה –

כאשר אנשים פוגשים אדם הם מנסים לשאוב עליו מידע כגון: סטאטוס חברתי, כלכלי וכללי של האדם, תפיסת עצמיותו, מה עמדתו כלפיהם, כושרו, יכולתו ואמינותו.

המידע שאנשים שואפים להשיג על אדם נועד על מנת שיידעו מראש מה אותו אדם מצפה מהם ומה הם יכולים לצפות ממנו, וכיצד עליהם לפעול בכדי לקבל את התגובה הרצויה להם מאותו אדם.

מקורות מידע העומדים לרשותם:

1. הסקת מסקנות מהתנהגותו או הופעתו של אדם
  2. ניסיון קודם עם אנשים דומים לאיש שלפניהם
  3. השוואה לאבות טיפוס שלא הכירו בעצמם
  4. הם יכולים להניח כי רק טיפוסים מסוג מסוים יימצאו בסביבה חברתית נתונה
  5. הסתמכות על דבריו/עדות נתמכת במסמכים שהוא מציג על אודות זהותו
- כאשר אנשים משתמשים במקורות מידע אלו הם יכולים להסתמך על הנחות הנוגעות לתוקפם ולכלליותם של תוואים פסיכולוגיים כאמצעי לצפות מראש את התנהגות האדם.
- ניתן להסיק מהן העמדות, אמונות והרגשות ה"אמיתיים" או ה"מציאותיים" של אדם רק בדרך עקיפה, מהתבטאות בלתי רצונית או הודאות שנאמרות ללא מחשבה תחילה.

כושר הביטוי של הפרט כולל שני סוגים של פעילות סימנים:

1. הרושם אותו הפרט מייצר – נכלל בסמלים המילוליים או תחליפיהם שהאדם משתמש בהם בכדי לעורר רושם מסוים שהוא ואחרים קושרים לסמלים אלו, הפרט מרמה.
2. הרושם שנוצר למראהו – הפרט מעמיד פנים, משחק תפקיד. זו תקשורת שאינה מילולית ולרוב בעליה אינו מתכוון אליה בין אם תקשורתו המילולית מכוונת לתכלית מסוימת או לא.

נקודת מבטו של הפרט המציג עצמו –

על פי גופמן הפרט רוצה ליצור אצל ה"אחרים" רושם מסוים, או שנוגע אליו או בנוגע לתחושותיו כלפיהם, ייתכן שהוא ינסה להטעותם, להכשילם, תמיד עניינו של הפרט – ללא תלות במניע שלו לשאוף למטרה זו – ינסה לשלוט בהתנהגות האחרים הללו ובעיקר בתגובתם כלפיו.

שיטה בהתנהגות האחרים מושגת על ידי כך שהוא משפיע על הגדרת המצב שהאחרים מנסחים לעצמם, ביכולתו לשלוט על הגדרה זו ולכן הוא יבטא עצמו בדרך שתיצור באחרים רושם שינחה אותם (כביכול מרצונם האישי) בהתאם לרצונותיו.

נקודת מבטם של האחרים –

כאשר הם יודעים כי אדם מנסה ליצור רושם מסוים הם עשויים לחלק את מה שהם רואים:

1. הדברים המילוליים שאדם משמיע באזני אחרים – חלק שלאדם קל יחסית לעבד
2. הרושם שהאדם יוצר – חלק שלאדם יש בו עניין מועט ושליטה דלה

האחרים עשויים להשתמש בחלק שפחות ניתן לשליטה כאמצעי לבדיקת תקפותו של הרושם.

הפרט מפעיל שליטה על ההיבטים הבלתי רצוניים של התנהגותו וכך מחזיר על כנה את הסימטריה שבתהליך התקשורת ומכין את "הבמה" למשחק של מידע, כיון שהאחרים לא חושדים בד"כ כי האדם שבמחיצתם משתלט בכוונה על פרטי התנהגותו הטבעיים, יכול אדם להרוויח רבות אם שליטה זו בידי.

בדרך כלל הגדרות המצב הנוצרות בידי המשתתפים השונים הן תואמות זו את זה במידה רבה וכתוצאה מכך אין סתירה גלויה – אין מצב זה נחוץ לשום פעולה תקינה של חיי חברה. השמירה על חזית של הסכמה נעשית קלה כיון שכל אחד מהמשתתפים מסתיר מאחורי משפטים את צרכיו האמיתיים.

מודוס ויוונדי – מצב הקשור לפעולת גומלין חברתית ([אינטרקציה בינאישית](#)), כל המשתתפים יחדיו תורמים להגדרת מצב מסוימת והגדרה זו אינה מבטאת דווקא הסכמה אמיתית למה שקיים אלא הסכמה אמיתית לגבי השאלה את תביעותיו של מי ובאילו עניינים יש לכבד באורח זמני, כלומר המשתתפים נמנעים מלהביע עמדה מחייבת בנושאים החשובים לאחרים או שאין להם חשיבות כלפי עצמם, כך תשרור הסכמה אמיתית לגבי כך שרצוי למנוע קונפליקט. – כותב המאמר מכנה אחדות דעים זו כאחדות דעים לצרכי עבודה, אחדות זו תהיה שונה מאחדות שנקבעה בנסיבות אחרות.

המידע ההתחלתי הוא הבסיס עליו הפרט בונה את הגדרת המצב שלו ומעצב את קווי פעולתו התגובתית והרושם שהפרט מתכנן מחייבו להיות מה שהוא נראה ולהשליך את כל יומרותיו להיות מישהו אחר. כאשר פעולת הגומלין מתקדמת בין המשתתפים יהיו הוספות ותיקונים לגבי המידע ההתחלתי אך חיוני שההתפתחויות המאוחרות הללו יהיו קשורות קשר הדוק עם העמדות ההתחלתיות שנקטו בידי המשתתפים השונים ואף תושנתנה על בסיסן.

הפרט מתכנן באורח תכליתי הגדרה של המצב כאשר הוא נכנס לנוכחותם של אחרים וניתן להניח כי מקרים עלולים לקרות תוך כדי פעולת הגומלין ביניהם שעלולים לסתור את הגדרת המצב האמורה, להטיל בה ספקות או לשלול אותה. במקרים אלו פעולת הגומלין עלולה להיבלם, חלק מההנחות עליהן נבנו תגובות המשתתפים מאבדות את תקפן והמשתתפים חשים שרויים בפעולת גומלין שלגביה הוגדר המצב באופן מוטעה ואין לראותו שוב כמוגדר.

ברגעים אלו עלול האדם שהיצג עצמיותו שובש לחוש בושה בעוד האחרים יחושו עוינות כלפיו וכל המשתתפים יחושו שלא בנוח במעמד.

החברה האנושית מאורגנת על פי העיקרון שלכל אדם יש אפיונים חברתיים מסוימים וזכותו המוסרית לצפות כי יעריכו אותו וינהגו בו בדרך נאותה. עיקרון זה משלב עיקרון נוסף והוא כי אותו אדם שטוען כי לו אפיונים חברתיים חייב למעשה להיות מה שהוא טוען שהוא. כלומר, כאשר אדם יוצר הגדרת מצב ובה הוא טוען כי הוא אדם מסוג מסוים הוא כביכול מגיש תביעה מוסרית להעריכו ולנהוג בו באופן שיש לאנשים מסוג הזכות לצפות לו. אך בעקיפין הוא גם מוותר על התביעות להיות שונה ממה שהוא נראה וכתוצאה מכך מונע מעצמו את היחס של אנשים שאינם מסוגו.

קיימות טכניקות לשימור הרושם שמטפח הפרט בהיותו בנוכחות אחרים:

1. נוהגים מגנניים – אסטרטגיות וטקטיקות שהפרט נעזר בהם על מנת להגן על הגדרת המצב שהוא יצר.
2. נוהגים מגינים – טאקט, הפרט נעזר בו בכדי להגן על הגדרת המצב שהקריין מישהו מזולתו.

עניינו של גופמן הוא רק בבעיותיו הדרמטוגיות של המשתתף הכרוכות בהצגת פעילותו בפני האחרים.

הגדרות מהמאמר –

פעולת גומלין (פנים אל פנים – בצורה כללית): ההשפעה ההדדית שיש לפרטים איש על פעולותיו של האחר כאשר כולם נמצאים בנוכחות פיסית בלתי אמצעית זה עם זה.

פעילות גומלין (סתם): תהליך המתארע כאשר חבורה נתונה של פרטים נמצאת איש בנוכחותו המתמשכת של חברו.

ביצוע: פעילותו של משתתף נתון בהזדמנות נתונה המשפיעה בכל דרך על כל אחד מיתר המשתתפים.

תפקיד/שגרה: דפוס הפעולה הקבוע מראש המגלה תוך כדי ביצוע והעשוי להיות מוצג או מבוצע גם בהזדמנויות אחרות.

תפקיד חברתי: הגשמת חובות וזכויות הקשורים לסטאטוס חברתי נתון

מיצב חברתי: כולל בתוכו תפקיד אחד או יותר וכי כל אחד מהתפקידים השונים הללו עשוי להיות מוצג בידי המבצע בשורת הזדמנויות בפני אותם סוגים של קהל – או בפני קהל המורכב מאותם אנשים.

ההקשר האנליטי-

בספר של גופמן יש דיון לגבי מוסדות חברתיים כמערכות סגורות, ההנחה היא כי היחס בין מוסד חברתי אחד למשנהו הוא תחום מחקר מובן מאליו.

קיים שימוש בארבע פרספקטיבות במחקר:

1. נקודת מבט טכנית – כלומר לבחון את יעילותו ואי יעילותו בתורת מערכת פעילות שאורגנה בכוונה להשגת מטרה ויעדים שהוגדרו מראש.
2. נקודת מבט פוליטית – כלומר, ניתוח מהותן של כל אחת מהפעולות שיכול כל אחד מהמשתתפים לתבוע מאת משתתף אחר, ניתוח סוגי העונשים והגזירות

- שננקטים על מנת לכפות תביעות אלו וסוגי אמצעי הבקרה החברתיים המנחים סוג הפעלה של פיקוד ושימוש בסנקציות.
3. נקודת מבט מבנית כלומר, ניתוח אופקי ואנכי של חלוקת מיצבים בתוך הארגון החברתי וניתוח סוגי היחסים החברתיים.
  4. נקודת מבט תרבותית כלומר, לנתח את הערכים המוסריים המשפיעים על אופי הפעילות בתוך המוסד החברתי הנדון – ערכים הנוגעים לאופנות, למנהגים, לטעם, לנימוסים וכו' – להשגת מטרות סופיות ולהגבלות נורמטיביות.

כל העובדות שניתן לגלות על מוסד חברתי נוגעות כך או אחרת לאחת הפרספקטיבות הללו.

הגישה הדרמטורגית יכולה להיחשב כנקודת מבט נוספת שיש להוסיפה לאלו שפורטו, בדומה להן ניתן להיעזר בגישה לניתוח, כדרך סופית לארגן על פיה את העובדות. הגישה תוליך אותנו לתיאור הטכניקות של ניהול רושם הנהוגות במוסד הנדון, לניתוח הבעיות העיקריות בניהול רושם שהמוסד נתקל בהן ולניתוח הזהות ויחסי הגומלין של צוותי ביצוע.

שילוב הגישה הדרמטורגית עם נקודות המבט שצוינו:

1. טכנית ודרמטורגית – לשתייהן חשוב שתהיה קבוצת אנשים המעוניינת לבחון את האפיונים שאינם נראים לעין ואת איכות הביצוע של קבוצה אחרת, אותה קבוצה אחרת תהיה מעוניינת ליצור את הרושם כי עבודתה כוללת אפיונים נסתרים כאלו.
2. פוליטית ודרמטורגית חופפות בכל הנוגע לכושרו של אדם לכוון את פעילותו של זולתו, כל כוח מסוג כלשהו יצטרך למצוא את האמצעים הנאותים להציגו, ניתן לומר כי הכוח בצורתו האובייקטיבי אינו תמיד אכן אובייקטיבי אלא מוצג כך כדי לשכנע את הקהל כלומר הכוח הוא גם סוג של תקשורת ולא רק אמצעי פעולה.
3. מבנית והדרמטורגית חופפות בכל הקשור במרחק חברתי. הדמות שרוצה קבוצה אחת להותיר ברושם הקבוצה האחרת תלויה בכושרם של המבצעים, כלומר, אלו שמנסים להעביר את הדמות לקהל.
4. תרבותית והדרמטורגית חופפות בכל הנוגע לשמירה על אמות מידה, כלומר ערכיו המוסריים של מוסד הם שיקבעו לפרטי פרטים מה תהיה תחושת המשתתפים כלפי נושאים רבים ובו זמנית ערכיו המוסריים של המוסד הם שייצרו מסגרת הופעות שחייבים לשמור עליה בין אם יש רגשות מאחוריהן או לא.

אישיות – פעילות גומלין – חברה

כאשר פרט מופיע בין אנשים אחרים הוא יוצר ביודעין או שלא ביודעין הגדרת מצב שבה תפיסת העצמי שלו ממלאת חלק נכבד. כאשר מתרחש מקרה שלא תואם רושם זה ישנם תוצאות חשובות מאוד בשלושה מישורים של המציאות החברתית:

1. פעולת הגומלין החברתית – תוצאות רגעיות: עלולה להיקטע באופן מביך, המצב יחדל להיות מוגדר והעמדות הקודמות לא יהיו רלוונטיות יותר והמשתתפים לא ידעו כיצד לפעול. אותה מערכת חברתית שנוצרה והוחזקה על ידי פעולת גומלים חברתית מסודרת נעשית לפתע לבלתי מאורגנת.

2. מנקודת הראות של המבנה החברתי – תוצאות מרחיקות לכת: נטיית הקהל היא לקבל את האני שמציג בפניהם המבצע היחיד, הוא מקבל את ביצועו המוגדר של הפרט כעדות לכושרו לבצע שגרה מסוימת ואף כל שגרה שהיא. כאשר הפרט הוא חלק מיחידה כלשהי לגיטימיות יחידתו צריכה להיבחן מחדש ושמן הטוב עלול להינזק או להתחזק.
3. נקודת הראות של אישיות הפרט – שיבוש אישיות הפרט: קיימים אנשים המזדהים עמוקות עם תפקידם, עם המוסד החברתי ועם הקבוצה שכאשר מתרחש שיבוש הדעה שעליה הושתתה אישיותו של הפרט עלולה להיפגע והפגיעה היא עמוקה, אישית ומשפילה.

הבימוי והעצמיות –

בחברה האנגלו אמריקנית ניתן ללמוד רבות על מבנה עצמיותו של אדם מהדרך בה הוא מתכוון להצגה מסוג זה שנדון במאמר.
הפרט מתחלק לשני חלקים בסיסיים:

1. הפרט כמבצע – יצרן טרוד של רשמים השקוע בראשו וברובו במשימה האנושית של בימוי ביצוע. לפרט כושר למידה בו הוא משתמש בו כשהוא צריך ללמוד את חלקו, תכונותיו של הפרט בתור מבצע אינן פעולות של ביצועים אך דומה שהן נובעות מתוך פעולת גומלין עם האפשרויות הכרוכות בבימוי של ביצוע.
2. הפרט בתור אופי מבוצע – כדמות חיובית בדרך כלל שהביצוע נועד לעורר את רוחו, כוחו ושאר התכונות היקרות שלו. האופי ועצמיותו של אדם לרוב כמעט זהים, עצמיותו של אדם נראית כפי שהיא משתקפת מביצועו, כמעין דמות אמינה אותה הפרט (גם על הבמה וגם באופיו) מנסה ברגש לשכנע אחרים כי היא אכן דמותו, בעוד שהדמות היא זו שנחשוב עליה בהקשר לפרט באופן זה כאילו שיצקנו בפרט עצמיות אך היא אינה נובעת מבעליה אלה היא של האופי שהוצג, היא פעלול דרמטי העולה מתוך התמונה המוצגת.

כישורי הפרט כמבצע וכאופי שונים לגמרי אך לשתי הקבוצות יש משמעות במונחי "ההצגה חייבת להימשך".

סיכומון:

עניינו של גופמן ב"הצגת האני בחיי היום יום" הוא מבנם של מפגשים חברתיים, המבנה של הישויות בחיים החברתיים המתהוות בכל פעם שאנשים נכנסים למחיצתם גורם המפתח במבנה הוא השמירה על הגדרת מצב יחידה. אופי המעוצב בתיאטרון אינו מציאותי ואינו גורר תוצאות מוחשיות אך כדי להצליח בעיצוב הדמויות יש להשתמש בטכניקות מציאותיות.